Суперництво Португалії, Нідерландів і Британії в протоках

Dr Alexander Ressos, TEP
Attorney-at-Law (Switzerland and Germany),
Solicitor (England & Wales and Hong Kong)
Of Counsel, KGP Legal LLC
alexander.ressos@kgplegal.com.sg
www.ressos.com.sg

Estado da Índia та система картазів

Португальці, які 1511 року завоювали Малакку, принесли в протоку нову модель торгівлі. Estado da Índia, португальська імперія в Азії, прагнула силою контролювати найприбутковіші маршрути й оподатковувати чужу торгівлю через систему перепусток, *cartazes*, які азійські кораблі мусили купувати, щоб безперешкодно плавати.[1] Малакка перетворилася на фортецю і митний пост зі зміненою комерційною конституцією: мусульманські купці, які збили статки султанату, тепер стали ворогами його нових правителів.

Португальській моделі не вдалося захопити торгівлю протоки загалом. Мусульманські купці перенаправили свої перевезення до інших портів — до Ачеху, до Джохору, до Бантена на заході

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

Яви, — і торгівля регіону розпорошилася. Малакка під португальським правлінням залишалася важливим портом, але втратила центральне становище, яке мала за султанів. Урок, що повторюється впродовж усієї історії протоки, полягає в тому, що порт, який покладається на примус, відганяє купців, від добровільної присутності яких залежить його багатство.

VOC і модель монополії

Голландська Ост-Індська компанія (VOC), заснована 1602 року, втілювала подібну модель, маючи більше ресурсів. Зі своєї штаб-квартири в Батавії, заснованої 1619 року, вона домагалася монополії на торгівлю цінними прянощами та контролю над судноплавством архіпелагу через договори з місцевими правителями.[2] Після захоплення Малакки 1641 року голландці використовували місто для контролю над протокою і для перенаправлення торгівлі до Батавії. Вони нав'язували правителям регіону обмежувальні договори і за потреби змушували виконувати їх силою, як у Ріау 1784 року.

Модель монополії приносила компанії дохід, а серед купців викликала ворожість. Обмежуючи торгівлю і підвищуючи її вартість, вона створювала попит на альтернативні порти, де купці могли б торгувати вільно. Такі порти шукали британські приватні торговці (country traders), що діяли між Індією та Китаєм у XVIII столітті, а також китайські, бугійські й малайські торговці архіпелагу. Їхні пошуки створили нагоду, якою згодом скористався Раффлз.

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

Пожежа 1613 року і тривалий занепад

Під час конфлікту між Джохором і португальцями острів Сінгапур зазнав ще одного удару. 1613 року португальці дотла спалили поселення в гирлі річки Сінгапур.[3] Напад був частиною війни проти Джохору, форпости якого португальці прагнули знищити. Після 1613 року острів майже повністю зникає з джерел на два століття. Він залишався на картах як орієнтир для мореплавства, і його водами користувалися оранг-лаут, хоча вагомого ринку там не було.

Тривалий занепад Сінгапуру між XVII і початком XIX століття підтверджує урок падіння Сінгапури. Географічні переваги острова не змінилися. Бракувало правителя чи держави, які хотіли б і могли б створити там безпечний ринок. Торгівля південної частини протоки текла до Малакки, до мінливих столиць Джохору та до Ріау. Острів чекав на політичні зміни, які знову зробили б його розташування цінним.

Британська приватна торгівля і Пенанг

Ці зміни прийшли разом із британцями. У другій половині XVIII століття англійська Ост-Індська компанія розширила торгівлю з Китаєм. Водночас приватні британські купці, так звані country traders, возили індійські товари — бавовняні тканини і дедалі більше опіум — до портів Південно-Східної Азії та Китаю. Оскільки шлях до Кантона пролягав через протоку, британцям потрібен був порт поза голландським контролем, де їхні кораблі могли б перечекати негоду, відремонтуватися і торгувати.

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

Першою британською відповіддю став Пенанг — острів біля західного узбережжя Малайського півострова, який Френсіс Лайт 1786 року отримав від султана Кедаху.[4] Пенанг оголосили вільним портом, і він швидко зростав, але його розташування в північній частині протоки було надто далеким від південного шляху до Китаю, щоб контролювати потік суден через Сінгапурську протоку. Під час Наполеонівських воєн, коли Нідерланди опинилися під французьким контролем, британці зайняли Малакку та інші голландські володіння в Азії, які погодилися повернути після укладення миру.[5] Повернення Малакки та Яви голландцям 1818 року відродило перспективу голландського контролю над протокою, а разом із нею ризик того, що британська торгівля з Китаєм підпаде під голландські мита й обмеження.

Спір про престолонаслідування і шанс для 1819 року

Шанс дала політична роздробленість султанату Джохор-Ріау. Коли 1812 року помер султан, за престол змагалися двоє його синів — Хусейн та Абдул Рахман.[6] Абдул Рахмана, якого підтримувало бугійське угруповання, а згодом і голландці, посадили на трон у Ріау, а старшого, Хусейна, обійшли. Тим часом теменггонг Абдул Рахман, вождь, відповідальний за материковий Джохор і острів Сінгапур, 1811 року переніс свою резиденцію на річку Сінгапур.[7]

Коли експедиція Раффлза 29 січня 1819 року прибула до Сінгапуру, напередодні висадившись на острові Сент-Джонс, він знайшов малайського вождя, готового до переговорів, і законного претендента на трон, якого можна було визнати султаном.[8] Договір від 6 лютого 1819 року, укладений із Хусейном

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

як султаном і з теменггонгом, надав Ост-Індській компанії право заснувати на острові факторію.[9] Подробиці цих угод і договірного врегулювання 1824 року належать до двох наступних розділів. Тут досить зазначити, що британське заснування стало можливим завдяки тим самим силам, які століттями формували протоку: суперництву зовнішніх держав, роздробленості місцевої влади та пошукам купцями порту, де можна торгувати на справедливих умовах.

Англо-голландське суперництво закінчилося поділом. Англо-голландський договір 1824 року розділив світ Джохор-Ріау вздовж Сінгапурської протоки: острови на півдні відійшли до голландської сфери, півострів і Сінгапур — до британської.[10] Політичний кордон пролягав через води, які доти були єдиним культурним і торговельним простором. Цей кордон і досі відділяє Сінгапур і Малайзію від Індонезії. Відносини через нього, розглянуті в частині I цієї книги, досі визначає спільна історія, яку він розділив.

Примітки

1. Про систему *cartaz* в Estado da Índia див. Sanjay Subrahmanyam, *The Portuguese Empire in Asia 1500–1700: A Political and Economic History*, 2-ге видання, Чичестер, Wiley-Blackwell, 2012. ↩
2. VOC заснували 1602 року, а Батавію (Джакарту) вона заснувала 1619 року; про монопольну стратегію компанії в архіпелазі див. Femme S. Gaastra, *The Dutch East India Company: Expansion and Decline*, Зютфен, Walburg Pers, 2003. ↩
3. Wikipedia, “Temasek” (дата звернення: вересень 2026 р.): “A settlement there was finally burnt to the ground by the Portuguese in 1613.” ↩

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

4. Френсіс Лайт заснував британське поселення на Пенангу 1786 року за домовленістю із султаном Кедаху; див. Wikipedia, “George Town, Penang” і “Francis Light”. ↩
5. Британські сили зайняли Малакку 1795 року під час Французьких революційних воєн; голландські володіння в Азії повернули відповідно до Англо-голландської конвенції 1814 року, а Малакку передали назад 1818 року. ↩
6. Wikipedia, “Johor Sultanate” (дата звернення: вересень 2026 р.): після смерті султана 1812 року за престол змагалися брати Хусейн та Абдул Рахман. ↩
7. Wikipedia, “Founding years of modern Singapore” (дата звернення: вересень 2026 р.): теменггонг Абдул Рахман переїхав із Джохору до Сінгапуру 1811 року. ↩
8. Wikipedia, “Founding years of modern Singapore” (дата звернення: вересень 2026 р.): експедиція Раффлза прибула до Сінгапуру 29 січня 1819 року, напередодні висадившись на острові Сент-Джонс. ↩
9. Wikipedia, “Founding years of modern Singapore” (дата звернення: вересень 2026 р.): угоду “was ratified with the Treaty of Singapore signed on 6 February 1819”. ↩
10. Wikipedia, “Johor Sultanate” (дата звернення: вересень 2026 р.): Англо-голландський договір 1824 року “ultimately partitioned the sultanate’s territories”. ↩

Disclaimer

This article is provided for general information only. It is based on publicly available sources as at its date of publication. These sources have not been independently verified against licences, regulatory registers or the records of the entities concerned. It is not legal, tax, financial or investment advice.

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.

Nor is it a recommendation to invest in, transact with or use the services of any entity mentioned. Law and regulation change frequently, so the content may be incomplete or outdated. To the fullest extent permitted by law, Dr Alexander Ressos and the publisher of SingaporeIQ exclude all liability for loss or damage arising from the use of or reliance on this article. Readers should obtain advice on their specific circumstances before acting or refraining from action.

Names and trademarks of the entities discussed belong to their owners and are used for identification only. Their mention implies no endorsement, affiliation or allegation of wrongdoing. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. Corrections and updates: contact@ressos.com.

© 2026 Dr Alexander Ressos. This article may be quoted with attribution to SingaporeIQ (SingaporeIQ.com). Reproduction in full and any commercial use require prior written consent. The Legal Terms at https://singaporeiq.com/legal-terms apply.

Author contact: Dr Alexander Ressos, TEP · contact@ressos.com

© 2026 Dr Alexander Ressos. General information only, not legal, tax or investment advice. No client relationship is created. All Singapore law advice is provided by a duly licensed and regulated firm of Singapore advocates and solicitors only on the basis of an express written letter of engagement. More information at SingaporeIQ.com and ressos.com.sg.